

Monumentnummer*: 513184

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 14 september 1999
Kadaster deel/nr 82787/33

Woonplaats* Gorredijk
Gemeente* Opsterland
Provincie* Fryslân

Kadastrale gemeente* Gorredijk
Sectie* C
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 4124

Omschrijving**

Inleiding

De voormalige Openbare Lagere SCHOOL te Gorredijk, nu Streekmuseum, ligt in het centrum van het dorp dicht bij een dwarsarm van de Opsterlandse Compagnonsvaart. Het gebouw ligt parallel en teruggerooid ten opzichte van de weg. Ervoor staan nu hoge bomen, hetgeen tot rond de eeuwisseling niet het geval is geweest, zoals te zien is op een oude foto uit circa 1900. In die tijd reed de tram door deze straat, voor de school langs. De stijl waarin het pand is gebouwd is een mengsel van "postkantoor-" en "station-stijl", waarbij in de gemetselde decoratie gebruik is gemaakt van Vernieuwingsstijl-elementen. De school is in 1887 gebouwd: een gevelsteen links van de ingang vermeldt: "De eerste steen gelegd door S.G. Zwart Wethouder der Gemeente Opsterland 1 september 1887". Het gebouw is ook in de voorgevel gedateerd, boven de entree. In augustus 1888 is de school in gebruik genomen. De O.L.S. kwam voor een ouder schoolgebouw uit 1829 in de plaats: het oude schoolgebouw was te klein geworden om het groeiende aantal kinderen en ook de MULO-klassen te huisvesten. Uit 1955 stammen de bouwplannen om tegen de achtergevel van de school een woning voor de directrice te bouwen. Dit plan is niet gerealiseerd. Bovendien was dit gebouw intussen alweer te klein geworden en werd elders een nieuwe school in gebruik genomen. Van 1955 tot 1961 heeft de oude school de functie van Openbare Leeszaal gehad; in 1961 is het Streekmuseum erin gehuisvest. De oude, te klein geworden school uit 1829 werd in 1887 afgebroken en op 31 mei van dat jaar vond de openbare aanbesteding plaats door de toenmalige burgemeester van de gemeente Opsterland voor de bouw van de Openbare Lagere School. Aannemer werd de laagste inschrijver Jan Lubberts Eppenga, timmerman in Lippenhuizen. Ontwerper van het gebouw is vermoedelijk architect Halbertsma geweest, destijds gemeentearchitect in de gemeente Opsterland. Volgens getuigen is de kleine aanbouw die tegen de achtergevel is aangebracht, links van de middenpartij, na 1961 gebouwd: in de in oorsprong T-vormige plattegrond is de ruimte links van de centrale poot van de T aangevuld met een aantal kleine vertrekken.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Uit 1991 stamt de verbouwing van het interieur, waarbij ingrijpende veranderingen hebben plaatsgevonden. Alleen de centrale houten dubbele trap is nog oorspronkelijk: van het interieur komen alleen de trap en de vensterkozijnen voor bescherming in aanmerking.

Op het plein achter het streekmuseum zijn in 1983 twee luidklokken geplaatst, afkomstig van de gesloopte Adelskerk in Beetsterzwaag.

Omschrijving

De plattegrond van het gebouw is T-vormig, behalve voor wat betreft de linkerzijde van de achtergevel, waar de aanbouw de ruimte tussen de T-poten heeft aangevuld. De school heeft twee bouwlagen, onder twee samengestelde zadeldaken. Op het dak liggen zwart geglazuurde gegolfde Friese pannen. Op de aanzetstenen van de topgevels en op de tuiten zitten grote gietijzeren sierelementen. Twee kleine kajuiten met puntgeveltjes zitten boven de daklijst van de hoekrisalieten. Op het achterdakschild staat een hoge schoorsteen en op het voorste dakschild twee kleine kajuiten met gietijzeren sierelementen. Het gebouw is in bruine bakstenen opgetrokken; voor de decoratieve elementen zijn gele bakstenen gebruikt. Het fries en de cordonlijst worden versierd door uitgespaarde rechthoekige vlakken van tegelwerk en gekleurde stenen. In de topgevel van de linker zijgevel zijn nog het oorspronkelijke fries en de klimmende tandlijst aanwezig, in de rechter zijgevel is dit niet meer het geval: het fries is verdwenen, evenals de rondboog boven het venster. De voorgevel is symmetrisch ingedeeld in een middenrisaliet en twee hoekrisalieten, met ieder respectievelijk vijf en zes negenruitsvensters met drieruits bovenlichten. De vensters van de eerste bouwlaag zijn voorzien van rondboogtrommels met mozaïekbetegeling; de vensters van de tweede bouwlaag van segmentboogtrommels met mozaïekbetegeling. De hoge deur bevindt zich in het middenrisaliet: het houtsnijwerk is geverfd en voorzien van gietijzeren panelen. Het bovenlicht bestaat uit een tripletvenster onder rondboog. In de cordonlijst in het middenrisaliet staat ANNO STREEKMUSEUM 1887. Oorspronkelijk stond er ANNO OPENBARE LAGERE SCHOOL 1887. De achtergevel bestaat uit een middenrisaliet en twee hoekrisalieten, waarvan het linker na 1955 een aanbouw heeft gekregen die de hoek vult tot de helft van de eerste bouwlaag. Deze aanbouw is nu als vergaderruimte in gebruik. In het rechter hoekrisaliet is een deur toegevoegd. In de licht uitspringende gedeelten van de hoekrisalieten zijn in de tweede bouwlaag vier kleine vensters aanwezig; in het middenrisaliet in de eerste en tweede bouwlaag in totaal zes verticale zeshoekige vensters met drieruits bovenlichten; de spaarvlakken van het fries zijn alleen in het middenrisaliet aanwezig. In de top zit een vierruitsvenster met tweeruits bovenlicht. De rechter zijgevel is niet meer oorspronkelijk (zie boven), de linker wel: deze is voorzien van een fries met spaarvlakken waarboven zich een tweeruitsvenster bevindt met rondboogtrommel met mozaïekmetselwerk. De top van de zijgevel heeft nog de oorspronkelijke klimmende tandlijst. Nog oorspronkelijk in het interieur zijn uitsluitend de houten stijlen van de vensters, voorzien van snijwerk, en de centraal geplaatste dubbele houten trap met gietijzeren spijlen.

Twee luidklokken op het plein achter het museum: één van Herman, 1482, diam. 100 cm. en één van G. van Wou en J. Schonenborch, 1520, diam. 120 cm.

Waardering

De voormalige Openbare Lagere School is van cultuurhistorisch en architectuurhistorisch belang:

- als uitdrukking van een culturele en geestelijke ontwikkeling;
- vanwege de hoogwaardige kwaliteit van het ontwerp;

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

- vanwege het bijzondere materiaalgebruik en de ornamentiek;
- vanwege de architectonische gaafheid van het exterieur;
- vanwege de bijzondere betekenis voor het aanzien van het dorp;
- vanwege de markante ligging in het dorpsbeeld.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Kerk en kerkonderdeel

Onderwijs en wetenschap

Functie

Luidklok

Schoolgebouw